

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ OSMANLI HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ'NİN KURULUŞU VE TEŞKİLATLANMASI*

*Derya ŞİMŞEK***

ÖZET

II. Abdülhamid döneminde kurulan ve Osmanlı Devleti'nin en önemli kurumları arasında yer alan Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, faaliyetleri ile dönemin en önemli yardım derneği olmuştur. Cemiyet'in kuruluşu, Cenevre'de oluşturulan Kızılhaç'ın temeli olarak kabul edilen; 17 Şubat 1863 tarihli komisyonda "Uluslar Arası Askeri Yaralılarına Yardım Derneği" adı altında bir dernek oluşturulması ile başlamıştır. Osmanlı Devleti her ne kadar oluşturulan ilk Cenevre komisyonuna delege göndermediyse de, diğer ülkelere tanınan bir yıllık süreyi kaçırmamış, 5 Temmuz 1865'te Cenevre mukavelesini imzalayarak Kırmızı Dr. Aziz Bey'inde katkılarıyla Marko Paşa başkanlığında "Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti" kurulmuştur. Cemiyet II Abdülhamit tahta çıkana kadar bir varlık gösterememiş, 14 Nisan 1877 tarihinde, Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti adını alarak resmen kurulmuştur. II Abdülhamit döneminde kuruluşunu yeni tamamlayan Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti kurulduğu yıl çıkan 1877 – 1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında kendini göstermiş ve ilk ciddi imtihanını bu savaş sırasında vermiştir. Osmanlı Devleti, bu savaşta çok fazla kayıp yaşamış, savaş esnasında yaralılarına yeterli yardımın yapılamaması ve ordunun sürekli kan kaybetmesi Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti için aslında ne kadar geç kalındığının kanıtı olmuştur. Cemiyet, bu savaşta en fazla Plevne müdafaasında kendini göstermiştir. Muhacirler için kurulmuş olanlarla birlikte İstanbul'da cephe ve cephe gerisinde irili ufaklı 28 tane Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti hastanesi kurulmuştur. Savaşın ardından II. Abdülhamid, savaştan bu denli ağır bir yenilgiyle çıkılmasını Meclis-i Mebusan'ın göstermiş olduğu dirayetsizliğe bağlayarak anayasanın feshini ve meclisin kapatılmasını emretmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti içerisinde birçok kurum ve kuruluşun çalışmalarına kısıtlama getirilmiş bu kısıtlamalardan Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'de nasibini almıştır. Cemiyet bu tarihten sonra çalışmalarına ara vermiştir. Bu suskunluk 1897'de patlak veren Osmanlı- Yunan savaşına kadar devam etmiş, savaşın bitiminde cemiyet yeniden dağılmıştır.

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Öğr. Gör. Dr. Başkent Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATAMER), El-mek: dsimsek@baskent.edu.tr

Anahtar Kelimeler: II. Abdülhamit, Hilal-i Ahmer, Osmanlı Devleti.

II. ABDÜLHAMİD OTTOMAN PERIOD HİLAL-İ AHMER SOCIETY FOR THE ESTABLISHMENT AND ORGANIZATION

STRUCTURED ABSTRACT

Humanity has experienced many destruction and chaos throughout history. Sometimes with the help of state trying to overcome these difficulties have tried to overcome these shortages. But such and such losses have occurred destruction on earth, a state that has not been possible to overcome with their own resources. This kind of chaos, people in government and politics has given rise to the idea of establishing an institution later.

XIX. century began with the establishment of an international community will be engaged in the treatment of the wounded and sick, regardless of any discrimination in the growing idea that in times of peace and times of war in Europe by Swiss Jean Henry Dunant. However, formal and institutional sense in the history of systematized this idea was launched in August 1864 by the Geneva Conventions. In Geneva, three of the decisions made by countries participating in the conference is very important for the history of nations and the international community's decisions will form the basis of the organization. The Ottoman state was the fourteenth state contract signed July 5, 1865.

Will become a fashion in the Ottoman society, socio-cultural society has taken on an identity that embodies the enlightened intellectuals of that era. The foundations of the institution, Marko Pasha headed by Minister of Foreign Affairs Medical "Mecruh and March-i Army in Emergency and Auxiliary Society" and was discarded. In 1876 military medical school;-i-ii associated with sanitary held a meeting in the sumptuous hall where the representatives of all the units. At the meeting held in the presidential Marko Pasha; Ottoman Hilal-i Ahmer Society's symbol, a regulation of the preparation for the community, to start the fundraising Ad Hoc Committee and the Society's board of directors elected after submission to the board of donations collected by the Temporary Committee issues are decided. After the II Abdulhamid throne in 1876, on April 14, 1877 "Mecruh and March-i Army in Emergency and Auxiliary Society", "The Ottoman Hilal-i Ahmer Society" was officially established by the name of and action for the formation of the Central Committee. For the first time in 93 said the war as the 1877-78 Ottoman-Russian War with the help behind the front facade and prominent community on July 25, 1877 approved the Regulation entered into force. However, countries are not fully understood by society in general, especially in the state of man. Society, was called into service when needed, at the end of the war, was buried in silence again.

During the Ottoman-Russian war; Founded in Istanbul in conjunction with the front and rear for refugees it was established 28

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

units of various sizes Ottoman Hilal-i Ahmer Society hospital. Of these, 13 in Istanbul, 15 are front and behind the hospital. 3 of them in Istanbul hospital for wounded and sick soldiers in plant unless, upon need, 10 of them are usually established for a short-term refugees. Front and behind is fixed, 6 of the 15 hospitals, 9 of them are mobile hospitals. Beylerbeyi in Istanbul, in the hospital behind the front and the pier number 5 Sirkeci Hospital Mobile Hospital has come to the fore as the most important community hospitals. These hospitals; And employ 50 doctors, 47 723 people were treated in 1607 and died one of them. 1877 - 1878 the Ottoman-Russian war has not yet completed the establishment of the new show is the war itself and the Society gave its first serious test. The Ottomans lost many in this war. Failure to do enough to help those useful for the army during the war and sustained blood loss of Hilal-i Ahmer Society that actually showed how late.

II. Abdulhamid much from this war that has ordered the dissolution of the constitution dirayetsizlig connecting to exit with a heavy defeat of the National Assembly and the parliament have been shown to be shut down. During this period, have restrictions on the work of several institutions and organizations in the Ottoman Empire from these restrictions, Hilal-i Ahmer has received its share of the League of Nations. Society has stopped work after this date, the money has been deposited in the Ottoman Bank Association and its activities have been suspended for twenty years

Hilal-i Ahmer Society of silence that erupted in 1897 and continued until the Ottoman-Greek war. The Ottoman Empire on April 17, 1897 has declared war on Greece. From the Ottoman-Russian War activities were temporarily during the 1897 Greek War of society to operate for twenty years. Collected in 1897 on which life on May 24, 1897 together with the old and new members, and resumed their activities. First to bring soldiers wounded in battle is leased two hospitals in Istanbul ferry. This drug intake as well as the army made the following community to end the war remained 10,000 pounds in the Ottoman Bank. At the end of the war, the Ottoman soldiers hired by the community of Rome, Van, Asier Istanbul with Mecca and Taif is steamers, were sent to Gallipoli and the Dardanelles. At the end of the war society it is re-distributed.

In this study, XIX in Europe. founded in the first century, the international aid agency of the Red Cross, which is reflected in the Ottoman Empire II. Abdulhamid founded during the Ottoman Hilal-i Ahmer Society examines the establishment and initial operations. An institution meets the period of the League's leading intellectuals and the state emerges as a man. Despite the passage of time over the establishment of entry of the Ottoman Empire, 1877-1878 saw important services during the Ottoman-Russian War. Founded in Istanbul in conjunction with the front and rear for refugees it was established 28 units of various sizes Ottoman Hilal-i Ahmer Society hospital. Of these, 13 in Istanbul, 15 are front and behind the hospital. 3 of them in Istanbul hospital for wounded and sick soldiers in plant unless, upon need, 10 of them are usually established for a short-term refugees. Front and behind is fixed, 6 of the 15 hospitals, 9 of them are mobile hospitals. Beylerbeyi in Istanbul, in the hospital behind the front and the pier number 5 Sirkeci Hospital Mobile Hospital has come to the

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

fore as the most important community hospitals. These hospitals; And employ 50 doctors, 47 723 people were treated in 1607 and died one of them. 1897'dekiturk-Greek War of renting two patients moved to Istanbul ferry the wounded and sick soldiers.

However, countries are not fully understood by society in general, especially in the state of man. Society, needs calling services when needed, at the end of the war were buried in silence again. Society constantly and is to start operations in a systematic manner, but II. The restructuring process has been able to live with the Constitutional period. State and nation great help, which in this institution as soon as the strengthening of and behind the internalized by the people the real people of the state and the idea of paying the debt to the nation Hilal-i Ahmer Society is that it has come to life. Ottoman Hilal-i Ahmer Society structure, activities, performance, discipline and no much difference between the stability in terms of organization or rise period of institutions these institutions inherited from the Ottoman Empire by the Republic of Turkey because of the structure and can not be liquidated has been a rare institution.

Key Words: II. Abdulhamid, Hilal-i Ahmer, The Ottoman Empire.

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı ender kurumlardan biri olan Kızılay (Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti) Avrupa'da XIX. yüzyılda kurulmuş ilk uluslar arası yardım kurumu Kızılhaç'ın, (Salib-i Ahmer) Osmanlı Devleti'ndeki yansımasıdır (Akgün, 2012, s.111). İnsanların birbirlerine yardım etmeleri neredeyse insanlık tarihiyle yaşıtsa da bunun sistemli bir kuruluş olarak meydana çıkması XIX. yüzyıla kadar mümkün olamadı. XIX. yüzyılın ortalarına kadar savaş yerindeki yaralılar ile ilgilenen hiçbir organizasyon mevcut değildi. Bu yüzden, yaralıların çoğu ölüme terk edilirdi. Bu döneme kadar var olan savaş hukuku gereğince yaralı ve hasta askerlerin savaş dışında olduğu telakki edilmez, dolayısıyla diğer askerlere yapılan aynı muameleye maruz kalırlardı. Silah teknolojisinin gelişmesi ile birlikte, savaş meydanındaki yaralı ve hasta askerlerin savaş ve çatışma dışı düşünülmesi gerektiği fikri yavaş yavaş yayılmaya başladı (Kara, 1981, s.137).

1. OSMANLI HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ'NİN KURULUŞU

1.1. Cenevre Sözleşmesi

Avrupa da Kızılhaç (Salib-i Ahmer) örgütlenmesinin oluşturulması, 1859 yılında Fransa - Avusturya arasında gerçekleşen Salferino Savaşı'na şahit olan İsviçreli Jean Henry Dunant'ın, 1862 yılında 'Bir Salferino Hatırası' isimli savaş izlenimlerini aktardığı eseri ile uluslar üstü bir yardım kuruluşunun oluşturulması fikrinde bir dönüm noktası oluşturdu. Dunant'ın barış zamanında yetiştirilecek ve savaş zamanlarında hiçbir ayırım gözetmeden yaralıların tedavisiyle meşgul olacak bir cemiyet kurulması ve bunun için kongreler yapılması teklifi kısa sürede tüm Avrupa'da destek buldu. Dunant'ın görüşlerine destek veren Cenevre Halk İdaresi Derneği Başkanı Gustave Moynier'in öncülüğünde İsviçre Federal Konseyi'nin çağrısıyla askeri yaralılarına yardım derneği kurmak amacıyla Cenevre'de 5 kişilik bir Kızılhaç'ın temeli olarak kabul edilen bir komisyon oluşturuldu. 17 Şubat 1863 tarihinden itibaren "Uluslar Arası Askeri Yaralılarına Yardım

Derneği” adı altında oluşturulan dernek bu amaca yönelik toplantılarına başladı¹. Cenevre Sözleşmesi 22 Ağustos 1864 tarihinde resmileşti (Ohac, 1340, s.5-7) ve bu sözleşme ile savaş alanında yaralıların durumunun iyileştirilmesine yönelik ilk modern uluslararası insancıl hukuk doğmuş oldu. Sözleşmede alınan kararlardan² bazıları teşkilatın temelini oluşturdu (Dunant, 1964, s.74). Sözleşmeye tüm dünya genelinde yoğun bir katılım oldu (Ohac, 1340, s.5-7) . Yılsonuna kadar, Fransa, İsviçre, Belçika, Danimarka ve Baden Dukalığı söz konusu sözleşmeyi onayladılar. Sözleşme neticesinde müesseseleşmesi kesinleşen Uluslar arası Kızılhaç Komitesi ve ülkelerde kurulacak yardım cemiyetleri, kendilerine sembol olarak³ kuruluşa ev sahipliğini esirgemeyen İsviçre devletini onurlandırmak adına Helvetian Konfederasyonun işaretini sadece renklerini değiştirerek kabul etti (Kızılay ve Kızılhaç, 1964, s.21). Cenevre Sözleşmesi resmileştirilirken buraya delege göndermeyen ve imzalamayan diğer ülkeler içinde bu sözleşmeyi imzalamaları için bir yıl süre tanındı (Ohac, 1340, s.5-7).

Bu dönemde Osmanlı Devleti, artık yıllarca tahakkümleri altında tuttıkları Avrupa'nın her yönden gerisinde kaldıklarını kabul etmiş ve bunun bir neticesi olarak yenileşme hareketlerine büyük ağırlık vermiştir (Karal, 1983, s.61). Batı'ya karşı kuşku duysa da artık onu bilinçli olarak izlemek üzerinde düşünmeye başlamıştır (Ortaylı, 2008, s.16). Bu yenileşme hareketleri Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar devam etmiş olsa da bu batılılaşma süreci kolay ve tümüyle başarılı olmamıştır (Berkes, 2002, s.28). Osmanlı Devleti her ne kadar oluşturulan ilk Cenevre komisyonuna delege göndermediyse de, diğer ülkelere tanınan bir yıllık süreyi kaçırmayarak 5 Temmuz 1865'te mukaveleyi imzalamıştır (Ohac, 1340, s.56-57). Kuruluş aşamasında Devlet, kendisi ile batı dünyası arasında bir köprü görevi üstlenen Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluş adımını Avrupa ülkelerinin yardım kurumu Kızılhaç'tan (Salib-i Ahmer) esinlenerek atmışsa da bir İslam ülkesinde haç sembolünün kullanılmasının uygun olmayacağı düşüncesi ile hareket etmiştir (Akgün, 2012, s.112).

1.2. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin İlk Genel Kurulu ve Faaliyetleri

1867 tarihinde Paris'te toplanan ilk Kızılhaç kongresine katılması için Alman asıllı Dr. Abdullah Bey görevlendirilmiştir (Ohac, 1340, s.22-24) . Kongrenin ardından, Kırmılı Dr. Aziz Bey'inde katkılarıyla Marko Paşa başkanlığında “Mecruhın ve Marda-i Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti kurulmuştur (Ohac, 1340, s.24) . 11 Haziran 1868 tarihinde ilk olarak 22, daha sonra 25 kurucu üye ile örgütlenen cemiyet Sultan Abdülaziz'den de destek görmüştür. Cemiyete 43'ü hekim olan 66 kurucu üye katılmıştır. Bu kurucu üyeler arasında; Ömer Rüştu Paşa, Veli Paşa, Serdar-ı Ekrem Ethem Paşa, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane Müdürü Kırmılı Dr. Aziz Bey, Mr. Ch. Curtis, Baron Prokeschosten, Avusturya Sefiri gibi önemli kişiler bulunmuştur (Akgün, 2000, s.15). Cemiyet, Berlin'de gerçekleştirilen Kızılhaç Cemiyetleri Konferansı'na kadar herhangi bir faaliyete bulunmamıştır (Akgün, Uluğtekin, 2000, s.15).

¹Bkz. Henri Dunant, ; **Bir Solferino Hatırası**, Çev.: Nermin Arpacıoğlu, Türkiye Kızılay Derneği, Ankara,1964 ; Mehmet Polat, Hilal-i Ahmer Teşkilatının Kuruluşu ve Teşkilatlanması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı , Elazığ, 2007, s.3-5.

²Bu kararlar; uluslar arası yardım derneklerinin kurulması, savaş alanında bu dernek mensuplarına dokunulmaması ve savaş sırasında ayırım yapmaksızın yardımda bulunulması ve son olarak teşkilatın sembolü ile ilgili alınan ortak kararlardır. Bkz. Dunant, **a.g.e.**, s. 74.

³ Bu amblem, İsviçre devletinin bayrağının aynısı olup, kırmızı ve beyaz renklerin yer değiştirmiş halidir. Kızılhaç ismi ise Hollanda orijinli bir isimdir. Hollandalılar 1867'de kurmuş oldukları kendi derneklerine, Kızılhaç ismini vermişlerdir. Bu isim zamanla popüler olunca, resmi ismi “Uluslar Arası Askeri Yaralılara Yardım Derneği” olmasına rağmen, 20 Aralık 1875 tarihinde Komite de ismini “Uluslararası Kızılhaç Komitesi” olarak değiştirmiştir. Bkz. **Kızılay ve Kızılhaç'ın Milletlerarası Kaynakları**: Sözleşmeler Tüzükler Kararlar, Türkiye Kızılay Derneği, Ankara, 1964, s. 21.

Cemiyet, 22–27 Nisan 1869 tarihleri arasında Berlin’de yapılan Salib-i Ahmer Kongresi’ne, Avrupa ülkelerinin ilk kez tanıştığı Mecruhin ve Marda-i Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti olarak katılmıştır. Sultan Abdülaziz ve annesi Pertevniyal Sultan’ın koruyucu kanatları altında Tıbbiye Nazırı Marco Paşa’nın başkanlığında kurulan cemiyeti Berlin’de temsil eden M. Aristarchi Bey (Akgün, 2012, s.112), 27 Nisan 1869 günkü kapanış oturumunda söz almış, İstanbul’da kurulmuş olan Cemiyet hakkında diğer üyeleri bilgilendirmiştir⁴. Başta 25 kurucu üye ile işe başlayan Geçici Komite, zamanla 10’u hanım olmak üzere 50 üyeye ulaşarak İstanbul’da etkinliklere başlamış; taşrada da şubeler açmıştır. Geçici Komitenin İdare Heyeti altı kişiden oluşmaktadır. Bu kişiler: Başkan, Marko Paşa, Başkan Vekili, Dr. Mongeri, Genel Sekreter, Dr. Abdullah Bey, Sekreter Yardımcısı, Dr. J De Castro, Sekreter Yardımcısı, Dr. Constant Limonidis, Muhasebeci Charles G. Curtis” (Akgün, Uluğtekin, 2000, s.15-18). Cemiyet tüzüğü’nün başlıca bazı maddeleri de belirlenerek bu tarihten itibaren faaliyete başladığını bütün Avrupa ülkelerine duyurmuştur (Akgün, Uluğtekin, 2000, s.18-19).

II Abdülhamid’in 1876 tarihinde tahta çıkmasının ardından, 14 Nisan 1877 tarihinde Mecruhin ve Marda-i Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti, Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti adını alarak resmen kurulmuş ve Merkez Komitenin teşkili için harekete geçilmiştir. Oluşturulan ilk merkez yönetim komitesinde başkan olarak Meclis-i Umum-u Sıhhiye İkinci Reisi Hacı Arif Bey görevlendirilirken; başkan yardımcısı olarak, Dr. P.Sarell ve Nuryan Efendi; Veznedar olarak Osmanlı Bankası Umum Müdürü M. Foster; Umumi Kâtip olarak Hariciye Nezareti Umuru Sıhhiye Müdürü Feridun Bey görevlendirilmiştir. Ayrıca Merkez Komitesi üyeleri olarak; M. Barrington Kenetti, Sıhhiye Müfettişi Umumi Dr. Bartoletti, Dellasuda Faik Paşa, M. Von Has, M. Leral, Amerikalı General Mott, Dr. Baron Munday, Mabeyn Kâtiplerinden Nuri Bey, Doktor Peştimalcıyan Efendi, Ayandan Serviçen Efendi Doktor Servastopoli gibi isimler görev almıştır. Cemiyet kuruluşunun hemen ardından bir takrir yayınlamıştır. Takrirden; hükümete ve orduya acilen yapılması gereken görevler, hükümetin cemiyeti koruması ve Cenevre Mukavelesine harfiyen uyması gerektiğinden, mukavele gereği diğer ülkelerin cemiyetlerinden yardım alabilmek ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin kuruluşunun diğer devletler tarafından tasdiki için uluslar arası platformda ilan edilmesi gibi hususlar ifade edilmiştir (Akgün, Uluğtekin, 2000, s.21-30).

2. OSMANLI HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ’NİN 1877–1878 OSMANLI- RUS SAVAŞI’NDAKİ FAALİYETLERİ

2.1.1877–1878 Osmanlı Rus Savaşı’nın Başlaması

XIX. yüzyılda özellikle Rumeli’deki gayrimüslim unsurların milliyetçi güdülerle ayaklanmaya başlamasının ilk adımı; 24 Temmuz 1875’te Hersek’de başlayıp Bosna ve Mayıs 1876’da Panislavist politikalar eşliğinde Ruslarca kışkırtılan Bulgarlarında katıldığı yayılan Hristiyan unsurların ayaklanması olmuştur. Bu sırada Osmanlı Devleti içerisinde de sorunlar çıkmış; Devlet dış borçlarını ödeyemez duruma geldiği için 1875 sonunda “moratoryum” ilan etmiş ve bu yüzden Avrupa kamuoyu Osmanlı Devleti aleyhine dönmüştür. 30 Mayıs 1876 tarihinde tahta bir değişiklik yaşanmış, Sultan Abdülaziz’in yerine V. Murat ve kısa bir süre sonrada yeni bir değişiklik yaşanarak (Karal, 1983, s.75) II. Abdülhamid, 1 Eylül 1876’da Osmanlı tahtına geçmiştir (Çevik, 2009, s.840).

Bu dönemde Rusya’nın açık desteğini alan Sırbistan 1 Temmuz 1876’da Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etmiş, kısa süre sonra aralarındaki anlaşma gereğince Karadağ da savaşa katılmıştır (Ohac, 1340, s.24). Osmanlı Devleti, Sırbistan’ı kesin bir mağlubiyete uğratmasına rağmen Rusya devreye girerek, bu meselenin halli için büyük devletlerin katılımıyla Aralık 1876’da İstanbul’da bir konferans düzenlemiştir. Konferans esnasında Kanun-ı Esasi ilan edilmiş

⁴ Kız. Arş. Dosya; 724.

olmasına rağmen, büyük devletlerin ıslahat yapılması konusunda oldukça ağır şartlar ileri sürmeleri üzerine, Osmanlı Devleti bu şartları kabul etmemiştir. Konferansın ardından Rusya, 19 Nisan 1877'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş ve iki devlet arasında ilk çatışmalar 24 Nisan 1877'de başlamıştır. Mayıs 1877'de Romanya, 60.000 kişilik ordusuyla Rusya lehine savaşa girmiş, Aralık 1877'de Osmanlı Devleti'nin yenileceğinin belirginleşmesi üzerine Sırbistan ve Karadağ da Osmanlı Devleti'ne yeniden savaş ilan etmişlerdir (Karal, 1983, s.14-31). 1877-78 savaşında Ruslar İstanbul'a kadar dayanmış ve Osmanlı İmparatorluğu büyük bir tehditle karşı karşıya kalmıştır (Karpas, 2006, s.430-434). Savaş sırasında Sırbistan ve Karadağ kendi ülkelerinde teşkil etmiş oldukları Salib-i Ahmer Cemiyetleri sayesinde sürekli olarak Avrupa Salib-i Ahmer Cemiyetleri'nden yardım görmüştür (Ohac, 1340, s.24).

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti savaşın başladığı döneme kadar bir süre Dr. Abdullah Bey'in şahsi çalışmaları sayesinde cemiyeti teşkil etmişse da onun ölümünden sonra cemiyet için herhangi bir çalışmada bulunulmamıştır. Cenevre merkez komitesi de 8 Temmuz 1876 tarihindeki oturumunu cemiyetin bu son durumuna ayırmıştır (Ohac, 1340, s.25). İlk kez 93 Harbi olarak anılan 1877-78 Osmanlı Rus savaşında cephe ve cephe gerisinde yardımlarıyla öne çıkan cemiyet (Akgün, 2012, s.112) 1876'da Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane salonunda sıhhiye ile alakalı tüm birimlerin temsilcilerinin bulunduğu bir toplantı yapmıştır⁵. Marko Paşa başkanlığında yapılan toplantıda; Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin sembolü⁶, cemiyet için bir nizamnamenin hazırlanması, Geçici Komite'nin bağış toplamaya başlaması ve Cemiyet'in yönetim kurulu seçildikten sonra Geçici Komite'nin topladığı bağışın yönetim kuruluna verilmesi konuları kararlaştırılmıştır (Ohac, 1340, s.27). Geçici Komite bir ayda cemiyetin nizamname taslağını hazırlamıştır. Taslak; 12 Ağustos 1876'da yapılan toplantıda alınan kararlar, Cenevre Sözleşmesinin tercümesi, kurulacak cemiyetin toplum yararına hizmet eden bir cemiyet olduğunun kabul edilmesi ve tüm askeri ve mülki memurlara Cenevre Sözleşmesi hükümlerine uymaya mecbur tutulması tekliflerinin detaylı bir şekilde anlatıldığı bir tezkire ile onaylanmak üzere Harbiye Nezareti'ne havale edilmiştir (Ohac, 1340, s.27). Nizamname Harbiye Nezaretince kabul ve tasdik edilmiştir (Ohac, 1340, s.28). Padişahın Cemiyeti himayesine alma hususu için yeni bir irade çıkarılması için girişimlere başlanmış, Komite, Hacı Ârif Bey, Nuriyan Efendi ve Bartoletti Efendi'den oluşan bir heyeti işin takibi için Sadrazam İbrahim Ethem Paşa'ya göndermiştir⁷. Sultan II. Abdülhamid, Cemiyeti himayesine almış Cemiyet'in faaliyetleri ile yakından ilgilenmiş; toplantılara bizzat nezaret etmek için Beşiktaş Sahil Sarayı'nın Paşa Dairesini Cemiyet'e tahsis etmiştir⁸. Bir aylık bir çalışmadan sonra sunulan içtüzük (Nizamname-i Dahiliyye) taslağı 25 Temmuz 1877'de onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Ada, 2011, s.34).

⁵ Marko Paşa'nın başkanlığındaki toplantıya katılanlar; Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane'den Dr. Serviçen Efendi ve Dr. Kırımlı Aziz Bey; Cemiyet-i Tıbbiye-i Mülkiye'den Dr. De Castro ve Dr. Vuccino; İdare-i Sıhhiye-i Askeriye'den Stepan Paşa ve Rıfat Bey; Sıhhiye İdaresi'nden (Karantina İdaresi) Dr. Bartoletti Efendi ve Dr. Şakir Bey; Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane'den Dr. Peştemalciyan Efendi ve Dr. Polyak; Bahriye Nezareti'nden Suğyan Bey ve Hüsnü Bey; Zaptiye'den ise Ömer Bey. Bkz. Akgün ve Uluğtekin, s. 26.

⁶ Harbiye Nezareti'nin orduda Kızılhaç'ın sembolünün kullanılmasını uygun görmediğinden cemiyetin tüm dünyada tarafsızlığın sembolü olarak kabul edilmesini istedikleri ve Cenevre Sözleşmesine tabi ülkeler tarafından Osmanlı için kabul edilen Beyaz zemin üzerine kırmızı ay şeklindeki Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti sembolü Osmanlı Devleti'nin sembol olarak hilal işaretinin kullanılacağı Cenevre'ye bildirildiğinde, Cenevre bu haberi diğer devletlere iletmiştir. O dönem savaş halinde bulunduğumuz Rusya Başta olmak üzere bir çok devlet Salib-i Ahmer'e saygı kaydı ile bunu kabul etmiştir. Bu kırmızı ay sembolü Osmanlı Devletinde de ancak ikinci meşrutiyet döneminden sonra, cemiyetin yeniden yapılmasıyla birlikte kullanılmaya başlanmıştır Bkz. **OHAC Salnamesi**, s. 28; Akgün-Uluğtekin, **a.g.e.**, s. 32.

⁷ **Kız. Arş. Dosyası**; 80/3.

⁸ Sultan II. Abdülhamid'in bir irade yayınlamak suretiyle cemiyetin ismini Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne tebdil ettiğini, ayrıca aynı iradede Sultanın cemiyeti himayesi altına aldığını ve kendisine ait olan Dolmabahçe Sahil Sarayı

Hilal-i Ahmer Cemiyeti savaş sırasında hukuki olarak 17 maddelik 1876 Nizamnamesine bağlı kalmış; önemli husus ve ihtilaflarda bu metni esas almıştır (Ada, 2011, s.41-44). Cemiyet aynı zamanda; bağış toplama, şube teşkili ve Hilal-i Ahmer sembolünün uluslar arası arenada kabulüne yönelik çalışmaları eş zamanlı olarak yürütmüştür. Diğer yandan seyyar hastane teşkiline ilişkin çalışmalara girilmiş, yazışmaların hacmi artmış ve yardımlar dolayısıyla bir depo ihtiyacı hissedilmeye başlamıştır. Bu çerçevede Bâbîâlî'den Tophane'de depo olarak kullanabilecek bir yer tahsis etmesi ve yurtdışından kendilerine gelecek eşyalardan gümrük vergisinden muaf tutulması talep edilmiştir. Hükümet 13 Haziran'da Tophane'de uygun bir deponun Cemiyet'e tahsis edildiğini bildirmiştir (Ada, 2011, s.50).

2.2. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Savaş Sırasında Kurduğu Hastaneler

Savaş sırasında orduda sıhhi malzeme ihtiyacı doğmuş olmasına rağmen cemiyet, bu ihtiyaçların hepsini karşılayamamıştır. Bunun en önemli sebebi cemiyetin sermayesinin yetersiz olmasıdır. Bir yıl içerisinde hem içerden hem de İslam ülkelerinin bazılarında gelen yardımla 70.000 Osmanlı Lirası yardım toplanmıştır (Hilal-i Ahmer, 1927, s.140). Gelen yardımların bir kısmı ile dokuz seyyar hastane kurulup, dört ambulans satın alınmış ve kalan kısımla muhacirlere yardım yapılmıştır (Ohac, 1340, s.29). Sultan Abdülhamid'in cephe hattına gönderilmek üzere hasta nakil arabalarının (vagon ambulans) hazırlanarak kendisine gösterilmesi yönündeki talimatı üzerine iki doktor bu iş için görevlendirilmiş; malzemeler için 2.040, personel için de aylık 1.600 liralık bir bütçenin ayrılması kararlaştırılmıştır. Hazırlanan ambulans araçları ile yaralı askerlere verilecek kıyafetler 30 Haziran 1877'de Said Paşa aracılığıyla Sultan Abdülhamit'e sunularak onaylanmıştır (Ada, 2011, s.95).

İlk olarak cephedeki üç ana ordugâh (Süleyman Paşa, Osman Paşa ve Mehmet Ali Paşa) maiyetine üç seyyar hastane (2, 3 ve 4 nolu Hilâl-i Ahmer seyyar hastaneleri) gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Dr. Stoker'un nakil ünitesi ile birlikte bu dört seyyar hastane Ekim ayı sonuna kadar kesintisiz hizmet vermiş, Ekim sonunda Heinrich ambulans heyeti (4 nolu) hekimleri İstanbul'a döndükten sonra, bu ambulans yerine Cuma'da hizmet verecek 7 numaralı Dr. Antoniadès seyyar hastanesi gönderilmiştir. 1 ve 3 nolu seyyar hastaneler ise coğrafi olarak kendi bölgelerine gönderilen 5 nolu Saha hastanesine eklenmiştir. Savaşta adından en fazla söz ettiren 2 nolu Şıpka Hilâl-i Ahmer seyyar hastanesi ise Rusların eline geçmesine rağmen Mart 1878 sonuna kadar faaliyetlerine devam etmiştir. Hastanede görevli altı hekimden ikisi görevleri sırasında tifüs ve dizanteriden vefat etmiştir. 7 nolu Hilâl-i Ahmer Cuma seyyar hastanesi ise Ocak 1878 sonlarına kadar hizmetine devam etmiştir. Cephe hattının gerisinde olmakla birlikte, yaralı nakli için çok önemli bir mevki olan Filibe ve İstanbul'da ise Beylerbeyi sabit hastaneleri de bu dönemde devreye girmiştir. Cemiyet'in aslında en iddialı projesi olan 5 Numaralı Hilâl-i Ahmer Saha hastanesi Cemiyet'in resmi kayıtlarında teyit edilmese de heyette bulunan İngiliz doktorların hatıratlarından bu büyük projenin beklentiye cevap vermediği anlaşılmaktadır. 5 Numaralı Hilâl-i Ahmer Saha hastanesi için hazırlanan proje Sultan Abdülhamid' in de onayı alınmak suretiyle Eylül ayı sonunda hayata geçirilmiş ve Dr. Sarell'in başhekimliğini yaptığı büyük bir heyet, 3 Ekim'de Plevne'ye doğru yola çıkmıştı. 5 Numaralı Hastane Sofya'nın düşüşüne kadar bölgede hizmet vermiş, sonra geri çekilen ordugâhlarla birlikte önce Edirne ve akabinde İstanbul'a dönmüştür. Cemiyet, Kasım 1877 ortalarına gelindiğinde merkez yapılanmasını tamamlamış, bölgelere seyyar hastaneleri göndermiş ve bu hastanelerin tabi olacağı genel esasları belirlemiştir (Ada, 2011, s.96-97).

Paşa Dairesini Cemiyet'e karşı olan memnuniyetini göstermek adına Cemiyet çalışmaları için bağışladığını ve cemiyetin ilk toplantısını bu dairede yaptığını belirtmektedir, Bkz. **Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası**, "Ellinci Yıl" Sayı 76, İstanbul, 1927, s. 139-140.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

22 ve 26 Kasım çarpışmalarından sonra Plevne'nin düşmesi üzerine 12 Aralık 1877'de artık kesin bir karar vermek üzere toplanan Komite, savaş meydanında yaralı düşen askerlerin tren yoluyla Pazarcık'a ve İstanbul'a ulaştırılmasını öngören bir servis oluşturulması kararına vardı. Cemiyet bundan sonraki tüm enerjisini yaralıların cephe hattından boşaltılması ve İstanbul'a nakli konusuna harcadı. Bu konuda oldukça başarılı da oldu. Mevcut hastaneler ve sıhhiye treni gibi projeler zaten yaralı nakli merkezli organize edilmiştir. Cemiyet, ordu sıhhiyesinin yerini almak amacıyla geniş çaplı sabit hastaneler oluşturma yetkinliğine ulaştığında, Osmanlı ordusu bozguna uğramıştır. Muhacirlere yardım ve cephe hattında kalan Osmanlı savaş esirlerinin durumunu tetkik gibi hususlar bu dönemin temel yardım faaliyetleriydi. Bu dönemde İstanbul'daki Beylerbeyi Hilâl-i Ahmer hastanesi de hizmetlerine kesintisiz devam etmişti. Ocak başında Sofya'nın düşüşünü, 20 Ocak 1878'de Edirne izlemiştir. Cemiyet, bu süre zarfında özellikle Rumeli Demiryolu hattını kullanarak, mümkün olduğunca fazla yaralıyı İstanbul'a taşımıştır (Ada, 2011, s.98). Savaş sonrası başlayan muhacir hareketleri sırasında ayrıca, muhacir kadın hastanesi kurulmuştur (Şimşir, 1989, s.231).

Muhacirler için kurulmuş olanlarla birlikte İstanbul'da cephe ve cephe gerisinde irili ufaklı 28 tane Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti hastanesi kurulmuştur. Bunlardan 13'ü İstanbul'da, 15'i cephe ve cephe gerisindeki hastanelerdir. İstanbul'daki hastanelerden 3 tanesi yaralı ve hasta askerler için tesis edilmişken, 10 tanesi ihtiyaca binaen genellikle kısa süreli olarak muhacirler için kurulmuştur. Cephe ve cephe gerisindeki 15 hastaneden 6 tanesi sabit olup, 9 tanesi seyyar hastanedir. İstanbul'da Beylerbeyi, cephe ve cephe gerisindeki hastaneler içerisinde 5 Numaralı Seyyar Hastane ile Sirkeci İskelesi Hastanesi en önemli cemiyet hastaneleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu hastanelerde; 50 doktor istihdam edip (Hilal-i Ahmer, 1927, s.140), 47.723 kişi tedavi görmüş ve bunlardan 1.607 tanesi vefat etmiştir (Ada, 2011, s.112).

1877 – 1878 Osmanlı Rus savaşı henüz kuruluşunu yeni tamamlayan Cemiyetin kendini gösterdiği ve ilk ciddi imtihanını verdiği savaştır. Osmanlılar bu savaşta çok fazla kayıp vermişlerdir. Savaş esnasında yaralılarına yeterli yardımın yapılamaması ve ordunun sürekli kan kaybetmesi Hilal-i Ahmer Cemiyeti için aslında ne kadar geç kalındığının göstermiştir. Cemiyet bu savaşta en fazla Plevne müdafaasında kendini göstermiş, bu ilk imtihanında dört bine yakın yaralıya bakarak müdafaanın en önemli kilit taşlarından biri olmuştur. Bu dönemde Hindistan ve Afrika Müslümanları başta olmak üzere diğer Salib-i Ahmer'lerden yardım görmüştür (Uluğtekin, Akgün, 2000, s.30). Savaş 3 Mart 1878 tarihinde imzalanan Yeşilköy antlaşmasıyla son bulmuş, bu antlaşma hükümleri daha sonra 13 Haziran–13 Temmuz 1878 tarihlerinde Berlin konferansında yeniden gözden geçirilmiştir. Sultan II. Abdülhamit savaştan bu denli ağır bir yenilgiyle çıkılmasını Meclis-i Mebusan'ın göstermiş olduğu dirayetsizliğe bağlayarak anayasanın feshini ve meclisin kapatılmasını emretmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti içerisinde birçok kurum ve kuruluşun çalışmalarına kısıtlama getirilmiş, bu kısıtlamalardan Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne nasibini almıştır. Cemiyet bu tarihten sonra çalışmalarını durdurmuş (Yılmaz Çelik, Aksın, 2001, s.XII-XIII), Cemiyetin parası Osmanlı Bankası'na yatırılmış ve faaliyetlerine yirmi yıl boyunca ara verilmiştir (Ohac, 1340, s.29).

3. OSMANLI HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ'NİN 1897 OSMANLI- YUNAN SAVAŞI'NDAKİ FAALİYETLERİ

Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkez Komitesi en son toplantısını Ocak 1879'da yapmış ve bu tarihten sonra rutin olarak hiç toplanmamıştır. Yeni nizamnamenin kabulü ve yıllık olağan Genel Kurul'un toplanabilmesi için Sultan Abdülhamid'den Nisan 1879'dan itibaren çok kereler izin istenmiş; fakat bu yönde menfi ya da müspet bir cevap alınamamıştır. Hacı Ârif Bey, Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin 1884 yılında Cenevre'de toplanacak olan Uluslararası Üçüncü Kızılhaç Cemiyetleri Konferansı'na Osmanlı temsilcisi talep etmesi üzerine bir kere daha Cemiyet'in faal

olarak teşkili için şansını denemiş fakat başarılı olamamıştır. Sonuçta, cemiyet, Osmanlı-Rus Harbi'nde bulunduğu aktif bir cemiyetten ziyade ancak olağanüstü durumlarda üyelerinin bir araya geldiği bir danışma kurulu hüviyetindeki bir devlet organı şekline bürünmüştür. Cemiyet'in adı da bu dönüşümü gösterircesine "Hilâl-i Ahmer İdaresi"ne dönmüştür (Ada, 2011, s.181).

Cemiyet'in daimi bir ofisi yoktu. Osmanlı-Rus Harbi döneminde bile çalışanların maaşları cemiyet tarafından karşılanmakla birlikte, Galata'daki Daire-i Sıhhiye merkez olarak kullanılmaktaydı. Hacı Ârif Bey, Meclis-i Sıhhiye İkinci Başkanı olması dolayısıyla konu icabı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ni ilgilendiren hususların takibini buradan yapmaktaydı. Merkez Komitesi üyelerinin vefat veya ülkeden ayrılımlarla azalması neticesinde, Cemiyet'in varlığı ve fonksiyonuna aşına kişi sayısı zamanla azaldı. Hacı Ârif Bey, 1895'te vefatına kadar, Cemiyet'i ilgilendiren konulara sahip çıkmış; bu tarihten sonra Nuriyan Efendi başkan vekili sıfatıyla bayrağı devralmıştır (Ada, 2011, s.181).

Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin suskunluğu 1897'de patlak veren Osmanlı- Yunan savaşına kadar devam etti. Berlin Antlaşması neticesinde Teselya Sancağını ve Arta kazasını ele geçiren Yunanistan bununla yetinmeyerek Epir ve Girit vilayetlerini de ele geçirmek için yeniden Etnik-i Eteryâ cemiyetini teşkilatlandırmıştır. Bunun neticesinde de 17 Nisan 1897 tarihinde Osmanlı Devleti Yunanistan'a harp ilan etmiştir (Yılmaz, Aksın, 2001, s.XII-XIII). Osmanlı- Rus Savaşından itibaren yirmi yıl boyunca faaliyet göstermeyen cemiyet 1897 Yunan Savaşı sırasında geçici olarak faaliyette bulunmuştur (Ohac, 1340, s.30). 1897 tarihinde hayatta olan eski ve yeni katılan üyeler ile birlikte 24 Mayıs 1897 tarihinde toplanmış ve faaliyetlerine tekrar başlamıştır. Cemiyetin Osmanlı-Rus harbi sonrasında faaliyetlerini durdurmadan önce Osmanlı Bankası'nda pek küçük bir sermaye bırakabilmişti. Bu nedenle hemen ülke genelinde başlatılan bir yardım kampanyasıyla Yunan harbinde yaralanan askerlerin ihtiyaçlarını gidermek için yardım kampanyası başlattı (Ohac, 1340, s.30). İlk olarak savaşta yaralanan askerleri İstanbul'a getirmek için iki hastane vapuru kiralandı. Bunun yanı sıra orduya ilaç alımı yapıldı. Savaşın bitimine müteakip cemiyetin Osmanlı Bankasında 10,000 lirası kalmıştır (Ohac, 1340, s.30). Savaşın sonunda Osmanlı askerleri cemiyet tarafından kiralanan Roma, Van, Asir, Mekke ve Taif isimli vapurlarla İstanbul, Gelibolu ve Çanakkale'ye sevk edilmişlerdir (Hilal-i Ahmer, 1927, s.140). Savaşın bitiminde cemiyet yeniden dağılmıştır (Ohac, 1340, s.30).

Osmanlı- Yunan Savaşı'ndan sonra Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin yeniden canlandırılması için Şura-yı Devlet Maliye Dairesi başkanı Cemal Paşa'nın 1902'de yaptığı girişim de başarısız olmuştur (Ohac, 1340, s.31). II. Abdülhamit dönemi Hilal-i Ahmer için yapılan son faaliyet Dr. Besim Ömer Paşa'nın Londra'da yapılan sekizinci Salib-i Ahmer konferansına gönderilmesidir. Dr. Besim Ömer Paşa'nın bu konferanstaki önemli çalışması ise Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin tarafsızlık sembolü olarak konferans üyelerine kabul ettirmesi olmuştur (Ohac, 1340, s.31; Hacifettahoğlu, 2007, s.14). 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilân edilmesi siyasî, fikrî, edebî ve daha birçok açıdan bir dönüm noktası olmuştur (Ulu, 2014, s.1052). Cemiyetin sürekli ve sistemli bir biçimde faaliyete başlaması ise ancak II. Meşrutiyet dönemiyle birlikte yaşanan yeniden yapılanma süreciyle mümkün olmuştur. Cemiyet II. Abdülhamit'in saltanatı bittikten sonra ilk kez 20 Nisan 1911 tarihinde Tokathıyan Oteli'nde yapılan toplantı ile Padişah Sultan Reşat'ın cemiyeti himayesine alması ile faaliyetlerine yeniden başlamıştır (Ohac, 1340, s.34-36; Akgün, 2012, s.13; Hacifettahoğlu, 2007, s.14).

SONUÇ

Savaş alanlarında sağlık hizmeti verecek uluslararası yardım örgütü olarak Cenevre'de kurulan Salib-i Ahmer'in işlevinin doğu ülkelerinde geliştirilmesi amacıyla 5 Temmuz 1865'te kurulan Mecruhin ve Mardayî Askeriyye İmdat ve Muavenet Cemiyeti, 14 Nisan 1877 tarihinde, Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti adını aldı. Uluslararası anlaşmalar çerçevesinde gelişmelerle

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

etkinlik alanını yaygınlaştıran bu kurum, II. Abdülhamid döneminde İlk kez 93 Harbi olarak anılan 1877–78 Osmanlı Rus savaşında cephe ve cephe gerisinde yardımlarıyla öne çıktı ve Savaş sırasında kuruluşunu yeni tamamlayan Cemiyeti'in kendini gösterdiği ve ilk ciddi imtihanını verdiği savaş oldu. Osmanlılar bu savaşta Muhacirler için kurulmuş olanlarla birlikte İstanbul'da cephe ve cephe gerisinde irili ufaklı 28 Hilal-i Ahmer Cemiyeti hastanesi kurdu. Bunlardan 13'ü İstanbul'da, 15'i cephe ve cephe gerisindeki hastanelerdi. İstanbul'daki hastanelerden 3 tanesi yaralı ve hasta askerler için tesis edilmişken, 10 tanesi ihtiyaca binaen genellikle kısa süreli olarak muhacirler için kurulmuştur. Cephe ve cephe gerisindeki 15 hastaneden 6 tanesi sabit olup, 9 tanesi seyyar hastanedir. İstanbul'da Beylerbeyi, cephe ve cephe gerisindeki hastaneler içerisinde 5 Numaralı Seyyar Hastane ile Sirkeci İskeleyi Hastanesi en önemli Hilal-i Ahmer Cemiyeti hastaneleri olarak ön plana çıkmaktadır. Savaş sonunda ağır bir yenilgi alınması üzerine Sultan II. Abdülhamit savaştan bu denli ağır bir yenilgiyle çıkılmasını Meclis-i Mebusan'ın göstermiş olduğu dirayetsizliğe bağlayarak anayasanın feshini ve meclisin kapatılmasını emretti. Bu dönemde Osmanlı Devleti içerisinde birçok kurum ve kuruluşun çalışmalarına kısıtlama getirildi. Bu kısıtlamalardan Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti de nasibini aldı. Cemiyet bu tarihten sonra çalışmalarına ara verdi. Osmanlı- Rus Savaşından itibaren yirmi yıl boyunca faaliyet göstermeyen cemiyet 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı sırasında geçici olarak faaliyette bulundu. 1877'de "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti" adını alan Kızılay, 1923'de "Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti", 1935'te "Türkiye Kızılay Cemiyeti" ve 1947'de "Türkiye Kızılay Derneği" adını almıştır.

Sonuç olarak, II Abdülhamid'in 1876 tarihinde tahta çıkmasının ardından, 14 Nisan 1877 tarihinde Mecruhin ve Marda-i Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti, Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti adını alarak resmen kurulmuştur. Cemiyet faaliyetleri ile dönemin en önemli yardım derneği olmuş, kurulduğu yıl çıkan 1877 – 1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında kendini göstermiş ve ilk ciddi imtihanını bu savaş sırasında vermiştir. Savaşın ardından II. Abdülhamid, savaştan bu denli ağır bir yenilgiyle çıkılmasını Meclis-i Mebusan'ın göstermiş olduğu dirayetsizliğe bağlayarak anayasanın feshini ve meclisin kapatılmasını emretmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti içerisinde birçok kurum ve kuruluşun çalışmalarına kısıtlama getirilmiş bu kısıtlamalardan Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti' de nasibini almıştır. Cemiyet bu tarihten sonra çalışmalarına ara vermiştir. Bu suskunluk 1897'de patlak veren Osmanlı– Yunan savaşına kadar devam etmiş, savaşın bitiminde cemiyet yeniden dağılmıştır. Osmanlı Hilal-i Ahmer cemiyeti Türkiye Cumhuriyeti'nin, Osmanlı Devleti'nden devralarak tasfiye etmediği ender kurumlardan biridir.

KAYNAKÇA

- ADA, Hüsnü, “**Osmanlı Devleti’nin Hizmetinde İlk Modern Osmanlı Sivil Toplum Örgütü: Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1868–1911)**”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1911.
- AKGÜN, Seçil Karal, “Cumhuriyet Duyurulurken Geride Bırakılamayan Bir Kurum: Hilal-i Ahmer Cemiyeti” **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 39 (Nisan), 2012.
- AKGÜN, Seçil Karal; ULUĞTEKİN; Murat; **Hilal-i Ahmer’dan Kızılay’a**; Ankara, 2000.
- BERKES, Niyazi; **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, YKY, İstanbul, 2002.
- ÇEVİK Zeki, II. Abdülhamid Dönemi Bir Bürokrat Portresi Sadrazam (Küçük) Mehmet Said Paşa ve Reformları, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 4/8 Fall 2009, p.838-865, Ankara, 2009.
- DUNANT, Henri ; **Bir Solferino Hatırası**, Çev.: Nermin ARPACIOĞLU, Türkiye Kızılay Derneği, Ankara, 1964.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

- HACIFETTAHOĞLU, İsmail, **Milli Mücadelede Hilal-i Ahmer**, Tuna Ofset Matbaa, Ankara, 2007.
- KARAL, Enver Ziya; **Atatürk'ten Düşünceler**, Ank. 1981.
- KARAL, Enver Ziya; **Osmanlı Tarihi**, C.V, TTK, 1983, Ankara.
- KARPAT, Kemal, H., **Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma**, İmge Kitapevi, Ankara, 2006.
- Kız. Arş. Dosya 724.**
- Kız. Arş. Dosya, 80/3-3.**
- Kızılay ve Kızılhaç'ın Milletlerarası Kaynakları:** Sözleşmeler Tüzükler Kararlar, Türkiye Kızılay Derneği, Ankara, 1964
- Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi (OHAC Salnamesi):** Amedî Matbaası, İstanbul, 1340.
- ORTAYLI, İlber, **Gelenekten Geleceğe**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.
- POLAT, Mehmet, **Hilal-i Ahmer Teşkilatının Kuruluşu ve Teşkilatlanması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Elazığ, 2007.
- ŞİMŞİR, Bilal N., **Rumeli'den Türk Göçleri**, C.I, Ankara 1989
- Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası**, "Ellinci Yıl" Sayı 76, İstanbul, 1927.
- ULU, Yavuz, Sinan, II. Meşrutiyet dönemi Türk Basını ve Feyz-i Hürriyet, Gazetesi, **Turkish Studies** - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/6 Spring 2014, p. 1051-1062, Ankara, 2014.
- YILMAZ, Çelik, İbrahim; AKSIN, Ahmet; **Osmanlı- Yunan Harbi**, Akademi Kitapevi, İzmir, 2001.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- ŞİMŞEK, Derya, II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Teşkilatlanması, **Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 10/5 Spring 2015, p. 307-318, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8313>, ANKARA-TURKEY.